

MAHALLIY BUDJETLAR MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA XORIJ TAJRIBASI

Raxmonova Shoxista Sherqulovna

ISFT instituti magistranti

Mahalliy budjetlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash har bir davlat moliyaviy boshqaruvi tizimining muhim jihatlaridan biridir. Bu barqarorlik mamlakatda ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlash, infratuzilma rivojlanishini ta'minlash, aholi ehtiyojlariga mos davlat xizmatlarini ko'rsatish va hududiy rivojlanishni muvofiqlashtirish kabi asosiy omillarni o'z ichiga oladi. Bugungi global moliyaviy tizimda turli mamlakatlar ushbu maqsadlarga erishish uchun o'ziga xos mexanizmlar va yondashuvlar ishlab chiqishgan. Xususan, AQSH, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Koreya va Polsha tajribasi mahalliy budjetlarni boshqarish borasida o'zining samaradorligi bilan ajralib turadi. Ushbu mamlakatlarda qo'llanilgan yondashuvlar moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda nafaqat ichki siyosiy va iqtisodiy omillarga, balki xalqaro moliyaviy institutlar va zamonaviy texnologiyalarning roli hamda fiskal intizom darajasiga ham bevosita bog'liq.

AQSHda mahalliy moliyaviy boshqaruv federativ tuzilma asosida shakllangan bo'lib, shtat va mahalliy darajadagi hukumatlar o'zining mustaqil daromad manbalariga ega. Bu mamlakatda 2023-yil holatiga ko'ra umumiy mahalliy budjet daromadlari 2,3 trillion AQSH dollarini tashkil etdi. Mahalliy budjetlarning asosiy daromad manbalari mol-mulk solig'i (32%), savdo soliqlari (17%) va federal grantlar (25%) hisoblanadi. AQSHda har bir shtat o'zining byudjet siyosatini olib boradi va ularning aksariyatida balanslangan budjetlar siyosati yuritiladi. Bunda shtatlar xarajatlarni faqat mavjud daromadlar doirasida amalga oshiradi, bu esa moliyaviy intizomni kuchaytiradi. Bundan tashqari, AQSHda davlat va mahalliy darajadagi fiskal monitoring va audit tizimi kuchli rivojlangan bo'lib, bu mahalliy hokimiyat organlari faoliyatini oshkoralik asosida olib borish imkonini beradi. AQSH Kongressi tomonidan qabul qilingan "Tax Reform Act", "Municipal Finance Law" kabi huquqiy hujjatlar mahalliy moliyaviy boshqaruvga qonuniy asos yaratadi. AQSH tajribasidan ko'rinadiki, moliyaviy barqarorlikka erishishda mustaqil soliq siyosati, yillik budjet balansini saqlash majburiyati va mahalliy iqtisodiy faollikni rag'batlantiruvchi fiskal vositalar hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Germaniyada esa mahalliy budjetlarning moliyaviy barqarorligi fiskal tenglashtirish tizimi orqali ta'minlanadi. Ushbu tizim orqali boy hududlar daromadlarining bir qismini kam daromadli hududlar bilan bo'lishadi. Bu tizim

Germaniyada hududlararo iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga xizmat qiladi. 2023-yilda Germaniya federal budjeti daromadlari 1,6 trillion yevroni tashkil etgan bo'lsa, bundan muhim qismi yerlar (Bundesländer) va jamoat birlashmalariga taqsimlangan. Germaniyada mahalliy hokimiyat organlari daromadlarining muhim qismini umumiy soliqlar (daromad solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i) va mulk solig'i tashkil qiladi. Mahalliy darajada fiskal mustaqillik bo'lishiga qaramasdan, barcha xarajatlar federal qonunchilik asosida belgilangan moliyaviy tartib-intizomga rioya etilgan holda amalga oshiriladi. Germaniyada Federal byudjet kodeksi va Soliq taqsimoti qonunlari mahalliy darajadagi moliyaviy boshqaruvni tartibga soluvchi asosiy huquqiy manbalardir. Bundan tashqari, Germaniyada mahalliy hokimiyatlar o'z hududlarida davlat-xususiy sheriklik asosida infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirish orqali mahalliy iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiradi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, so'nggi besh yilda Germaniyada mahalliy darajadagi moliyaviy taqchilik darajasi yiliga o'rtacha 1,3% ni tashkil etgan, bu esa xalqaro standartlarga ko'ra maqbul ko'rsatkich hisoblanadi.

Yaponiyada esa mahalliy budjetlar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda markazlashtirilgan yondashuv ustuvorlik qiladi. Bu mamlakatda markaziy hukumat mahalliy hokimiyatlarga grant va transfertlar ajratish orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi. 2023-yil holatiga ko'ra Yaponiya mahalliy hokimiyatlari xarajatlari umumiy hisobda 102 trillion yen (taxminan 750 milliard AQSH dollari)ni tashkil etdi. Bu xarajatlarning 40% dan ortig'i markaziy grantlar orqali moliyalashtiriladi. Yaponiya mahalliy hokimiyatlari daromadlarining qolgan qismini ko'chmas mulk solig'i, iste'mol solig'i va xizmat haqlari tashkil qiladi. Yaponiya hukumatining "Trillion Yen Subsidy System" tizimi orqali mahalliy boshqaruv organlariga infratuzilmaviy va ijtimoiy sohalar bo'yicha grantlar ajratiladi. Shu bilan birga, Yaponiya Moliya vazirligi tomonidan mahalliy hokimiyatlarning byudjet loyihalari muntazam tahlil qilinadi, bu esa ularni isrofgarchilikdan saqlaydi. Yaponiya tajribasi shuni ko'rsatadiki, mahalliy budjetlarni markazlashtirilgan tarzda qo'llab-quvvatlash moliyaviy jihatdan kuchsiz hududlarda xizmat ko'rsatish sifati va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Janubiy Koreya tajribasi esa natijaga asoslangan byudjet tizimi va ochiq moliyaviy boshqaruv tizimiga asoslanadi. 2023-yil holatiga ko'ra Janubiy Koreyada mahalliy darajadagi umumiy budjet hajmi 220 milliard AQSH dollarini tashkil etdi. Mahalliy daromadlar tarkibida davlat transfertlari 45%, soliqlar 35% va xizmat haqlari 20% ni tashkil qiladi. Koreyada "Performance-Based Budgeting" tizimi joriy etilgan bo'lib, unda har bir byudjet xarajatining natijasi baholanadi. Mahalliy hokimiyatlar internet orqali "Open Fiscal Portal" orqali o'z budjet ko'rsatkichlarini real vaqt rejimida e'lon qilishadi. Bu esa aholining ishonchini oshirish va moliyaviy shaffoflikni

ta'minlashga xizmat qiladi. Koreyada har yili "National Fiscal Soundness Report" e'lon qilinadi va bu hisobot orqali moliyaviy barqarorlik indikatorlari aniqlanadi. Mahalliy boshqaruvning samaradorligi o'nlab indikatorlar asosida reytinglanadi, bu esa moliyaviy resurslarning oqilona taqsimlanishini ta'minlaydi. Koreya tajribasida raqamli texnologiyalarni qo'llash, aholining byudjet shakllanishidagi ishtiroki va natijaviylikka asoslangan moliyaviy yondashuv asosiy o'rin tutadi.

Polsha esa o'zining moliyaviy barqarorligini asosan Yevropa Ittifoqining moliyaviy yordami va fiskal intizomni ta'minlovchi qonunchilik orqali mustahkamlab bormoqda. 2023-yil holatiga ko'ra Polshada mahalliy budjet xarajatlari YIMning 12,3% ini tashkil etdi. Bu xarajatlar tarkibida YI grantlari muhim o'rin tutadi. Polshada mahalliy soliqlar bilan birga, infratuzilma, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalari uchun Yevropa Ittifoqi mablag'lari jalb qilinadi. 2016-yildan boshlab mamlakatda raqamli monitoring tizimi – e-Budjet joriy etilgan bo'lib, u orqali barcha mahalliy hokimiyatlarning daromad va xarajatlari nazorat qilinadi. Polshaning "Fiscal Responsibility Law" qonuni asosida mahalliy hokimiyatlar uchun defitsit chegarasi belgilangan va bu chegaradan oshib ketgan holatda moliyaviy jazolar qo'llaniladi. YI tomonidan moliyalashtiriladigan loyihalarning bajarilishi doimiy auditdan o'tkaziladi, bu esa mahalliy hokimiyatlarning mas'uliyatini oshiradi. Polsha tajribasi xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik, qonunchilik asosida intizom va raqamli texnologiyalarni keng qo'llash orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlash mumkinligini ko'rsatmoqda (1.2-jadval).

1.2-jadval

2023-yil holatiga ko'ra tanlangan davlatlar misolida mahalliy budjet barqarorligini ta'minlash usullari¹

Mamlakatlar	Moliyaviy tizim xususiyatlari	Asosiy daromad manbalari (%)	2023-yilgi budjet hajmi	Tajriba mohiyati
AQSH	Federativ tizim; soliq mustaqilligi yuqori; balanslangan budjet talabi mavjud	Mol-mulk solig'i (32%), Savdo solig'i (17%), Grantlar (25%)	\$2,3 trillion (umumiy mahalliy daromadlar)	Mahalliy soliq siyosati va grantlar orqali barqarorlik

¹ OECD ma'lumotlari asosida tadqiqotchi tomonidan tuzildi

Germaniya	Fiskal tenglashtirish tizimi mavjud; daromadlar aniq taqsimlanadi	Soliqlar va boshqa yerlar tomonidan ajratilgan mablag'lar	€1,6 trillion (federal darajadagi daromadlar)	Hududlararo iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish
Yaponiya	Markazlashtirilgan tizim; grantlarga tayaniladi; byudjet mustaqilligi cheklangan	Markaziy grantlar (40%), Mahalliy soliqlar	¥102 trillion (~\$750 mlrd) mahalliy xarajatlar	Subsidiya asosida barqarorlikni saqlash
Janubiy Koreya	Markazlashtirilgan boshqaruv; natijaga asoslangan byudjetlashtirish	Davlat transfertlari (45%), Soliqlar (35%), Xizmat haqlari (20%)	\$220 mlrd (mahalliy budjetlar)	Samaradorlikni oshirish va ochiq byudjet tizimi
Polsha	Yevropa Ittifoqi moliyaviy yordami; defitsit chegarasi; raqamli monitoring tizimi	Mahalliy soliqlar, YI grantlari	YAIMning 12,3% (mahalliy xarajatlar)	Evropa yordami orqali infratuzilma rivoji

Jahonda mahalliy budjetlar daromadlari barqarorligini ta'minlashda soliq tushumlarini o'z vaqtida va to'liq tushishiga erishish, mahalliy budjetlardan moliyalashtiriladigan xarajatlarning manzilliligini ta'minlashga qaratilgan qator chora-tadbirlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jahon banki guruhi hisobotlariga ko'ra «mahalliy budjetlar moliyaviy mustaqilligini ta'minlash maqsadida davlat budjeti tushumlarining mahalliy budjetlar ixtiyorida qoldiriladigan qismi AQShda – 35 foizga, Fransiyada – 28 foizga, Chexiyada – 31 foizga orttirilgan». Mahalliy budjetlar daromadlari barqarorligini ta'minlashda budjetlararo transfertlarni qo'llashdagi zamonaviy yondashuvlarni kengaytirish, mahalliy budjetlar ijrosida budjet qoidalarini joriy etish hamda mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan budjet intizomiga rioya etishni ta'minlashni taqozo etmoqda. Jahonda mahalliy budjetlar daromadlarining to'liq shakllantirishga erishish orqali moliyaviy mustaqilligini barqarorlashtirish, davlatning ijtimoiy sohani uzluksiz moliyalashtirishda mahalliy

budjetlar mablag'laridan foydalanish jarayonida budjet intizomiga rioya etish orqali mablag'lar samaradorligiga erishishga bag'ishlangan ilmiy izlanishlarga e'tibor qaratilmoqda. Mahalliy budjetlar moliyaviy mustaqilligini ta'minlashda maqsadli budjet transfertlarini ajratish tamoyillarini takomillashtirish, mahalliy budjetlar daromad va xarajatlarini boshqarishda mahalliy davlat hokimiyati organlari vakolatlarini kengaytirish kabi yo'nalishlarda ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Rivojlangan davlatlar budjet tizimi taraqqiyotining muhim omili, mahalliy budjetlar daromadlari barqarorligini ta'minlanishi, moliyaviy mustaqilligiga erishishida markaziy va mahalliy davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining daromadlar bo'yicha vakolatlarining aniq ajratilib, belgilanib qo'yilganligi hisoblanadi.

Yuqorida qayd etilgan nomarkazlash va markazlashgan budjet qurilishi amal qilishidan kelib chiqib, mahalliy davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining budjetga oid vakolatlari turlicha, shu bois, unitar va federativ davlatlar budjet munosabatlari tarzida amal qilishidagi kelib chiqib, ilmiy izlanishda ikki guruhga bo'lgan holda yondashildi. Unitar davlatlar: Buyuk Britaniya, Fransiya, Italiyada ikki pog'onali budjet amal qilib, respublika va mahalliy budjetlar alohida turdagi soliq tushumlariga ega. Federativ davlatlar: AQSh, Kanada, Germaniyada budjet uch pog'onali bo'lib, mazkur uch darajadan kelib chiqib, federal soliqlar, hududiy soliqlar va mahalliy soliqlar amal qiladi.

Rivojlangan davlatlar mahalliy budjetlari daromadlari manbalari quyidagi to'rtta guruhga ajratiladi:

1. Soliq tushumlari;
2. Soliqsiz tushumlar;
3. Subsidiyalar;
4. Dotatsiya va zayomlar.

Soliqli tushumlar darajasi turlicha bo'lib, «Italiya, Irlandiya va Niderlandiya davlatlari mahalliy budjeti daromadlarining – 10 foizi solikli tushumlar hisobiga shakllansa, Daniya, Fransiya, Yaponiyada – 40 foizi; AQShda – 65 foizi shakllanadi. Shuningdek, rivojlangan davlatlarda mahalliy soliqqa tortish tizimi ham turlicha bo'lib, Yaponiyada 30 ta mahalliy soliqlar, Fransiya 50 dan ortiq, Belgiyada 100 ta atrofida, Buyu Britaniyada 2 ta soliqlar amal qiladi».

Xorijiy amaliyotda mahalliy soliqlarning ikki guruhi alohida ajratib ko'rsatiladi. Birinchi turdagi mahalliy soliqlar mahalliy davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining o'z mablag'lari bo'lib, to'liq hajmda mahalliy budjetlarga shakllantiriladi hamda mahalliy hokimiyat ushbu soliqlarni mustaqil idora etadilar.

Mazkur soliqlar yig'iluvchanligining ta'minlanishi ustidan nazorat (muayyan cheklanishlar bilan birga) mahalliy hokimiyat tomonidan amalga oshiriladi va tartibga solinadi. Ikkinchi turdagi soliqlar markaziy va mahalliy davlat boshqaruvi organlari o'rtasida taqsimlanadigan soliqlar. Shu o'rinda alohida qayd etish o'rinli, xalqaro amaliyotda muayyan darajadagi fiskal qoidalar o'rnatilgan bo'lib ular mahalliy budjetlarning moliyaviy mustaqilligini, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qilishi qayd etiladi. Fiskal qoidalar «1990-yillardan buyon butun dunyo bo'ylab fiskal qoidalar o'sib borishi kuzatilib, davlat moliyasi barqarorligini ta'minlashga xizmat qilishi ilgari suriladi. Shuningdek, asrning boshidan beri hukumat samaradorligi masalasi jamoatchilik muhokamasini rag'batlantirdi va ko'plab ko'rsatkichlarni keltirib chiqardi. Hukumat samaradorligi moliyaviy intizomning yaxshilanishiga olib keldi. Fiskal qoidalarining qat'iyligi va hukumat samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlik kuchliroq ko'rinadi, qat'iy fiskal qoidalar hukumatning yuqori samaradorligi bilan bog'liq».

Davlat budjeti daromadlarini oshirish va yangi daromad manbalarini izlab topish ijtimoiy ne'matlar bilan ta'minlashni uzluksiz moliyalashtirishda katta ahamiyatga ega. Davlat budjeti daromadlar qismini oshirishning bir qancha yo'llari mavjud. Turli darajadagi budjetlar daromadlarini ko'paytirish va barqarorligini ta'minlashning oddiy usullaridan biri soliq stavkalarini oshirish hisoblanadi. Jahon amaliyotida soliq stavkalarining oshirilishi tadbirkorlik subyektlarining yuqori foyda olishga qiziqishini susaytiradi, ishlab chiqarishni kengaytirishga va takomillashtirishga yo'l qo'ymaydi.

Natijada xo'jalik yurituvchi sub'etlarning daromadlari qisqaradi, shu bilan birgalikda budjetga tushumlar pasayadi. Shu bois, davlat budjeti daromadlarini oshirishda boshqa nostandart yo'l tutish maqsadga muvofiq bo'ladi. Ayniqsa, mahalliy budjetlarni kuchaytirish yo'nalishlaridan biri - ularning mustaqilligini oshirish pirovardida davlat budjeti daromadlarining oshishiga olib keladi.

Hududlarning iqtisodiy rivojlanishini oshirish uchun mahalliy hokimiyat organlarining vakolatlarini kengaytiradigan huquqiy sharoit yaratilishi kerak. Mahalliy budjetlar daromadlarini shakllantirishda mahalliy xokimiyat organlarining rolini yanada oshirish respublika organlariga bog'liq bo'lib qolmoqda.

Hozirgi vaqtda, mahalliy davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tomonidan daromadlarni kengaytirish bo'yicha amaliy chora-tadbirlar ko'rilmayotganligi, ko'pgina hududlarning daromadlari umumdavlat soliqlardan mustahkamlashning yo'naltirilgan bir qator xuquqiy-meyoriy hujjatlar qabul qilingan. Bevosita soliqlar xo'jalik yurituvchi subyektlar manfaatlari nuqtai-nazaridan xam ahamiyatga egadir. Bu narsa bevosita soliqlarning xo'jalik yurituvchi subyektlar rentabelligini tartibga solishdagi roli orkali namoyon bo'ladi. Bevosita soliqdar xo'jalik yurituvchi

subyektlarning rentabellik darajasini tartibga solishda muxlm dastak bo'lganligi uchun sog'lom raqobat muhitini shakllantirishda aloxda axamiyatga ega. Xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun bevosita soliqlarning axamiyati ushbu soliqlarni undirish jarayonida soliq yukining bir qismini ishlab chiqaruvchilardan iste'molchilarga o'tkazilishi orqali xam namoyon bo'ladi. Bir vaqtning o'zida bevosita soliqlar iste'mol xam malum darajada tasir etishi mumkin. Bevosita soliqlarni budjetga undirish mexanizmini takomillashtirish masalasini ularning budjetga o'z vaqtida tushib to'rishini ta'minlashga qaratilgan yukoridagi takliflar soliqlarning budjetga to'lash muddatlari bilan bog'liq.

Shuning uchun yaqin kelajakda bevosita soliqlarning budjetga undirilish mexanizmi soliqlarni budjetga o'z vaqtida tushib turishini ta'minlash yo'nalishida takomillashtirilishini takozo etadi. Mahalliy hokimiyat organlarining fiskal avtonomiyasining muhim, chunki raqobat muhim. Paretoni yaxshilash uchun raqobat zarur; davlat sektorida hukumat moliyaviy resurslarini ijtimoiy ne'matlar bilan ta'minlash maqsadida ko'rsatiladigan xizmatlar o'rtasida taqsimlashda davlat imtiyozlariga javob berishini va ular ushbu xizmatlarni minimal xarajat bilan ishlab chiqarishini anglatadi. Boyn ta'kidlaganidek, raqobat davlat sektori tashkilotlarini «to'g'ri ishlarni qilishga» va «to'g'ri ishlarni qilishga» majbur qiladi.

Hukumatlar o'rtasidagi raqobat darajasiga uchta o'zgaruvchi ta'sir ko'rsatadi: hukumat tizimining tuzilishi, mahalliy avtonomiya darajasi va markazlashtirilgan moliyalashtirish ko'lamini hisoblanadi.

Tuzilish asosan mahalliy hokimiyat organlari soni va ularning markaziy hokimiyat bilan ierarxik munosabatlarini bildiradi; mahalliy avtonomiya mahalliy hokimiyat organlarining xizmatlar ko'rsatilishini ta'minlashning yangi va farqli usullarini ishlab chiqish qobiliyatini anglatadi; markazlashtirish darajasi esa xarajatlarni davlat boshqaruvining yuqori darajasiga o'tkazish qobiliyatini bildiradi. Shunday qilib, mahalliy budjetlar moliyaviy mustaqilligi sog'lom raqobat uchun zaruriy shart hisoblanadi.

Mahalliy budjetlar moliyaviy mustaqilligining muhimligining sabablaridan biri Tibu modeli asosida mahalliy boshqaruvning ahamiyati, ijtimoiy ne'matlarga bo'lgan imtiyozlarning aniq oshkor etilishini ta'minlashning bir usuli sifatida namoyon bo'ladi. Tibu modeli biroz munozarali ekanligi bir qator iqtisodchi olimlar tanqid qilsalarda, Tibu modelining ko'pgina oqibatlari tasdiqlangan. Mahalliy budjetlar moliyaviy mustaqilligi mahalliy davlat boshqaruv va hokimiyati organlarini bir-biridan farqlash imkonini taqdim etadi. Mahalliy budjetlarning moliyaviy mustaqilligi muhimligining yana bir sababi, u mahalliy davlat boshqaruvi organlariga jamiyatning qiymatini oshirishga qaratilgan faoliyatni amalga oshirishga imkon beradi.

Mahalliy hukumatning vazifasi har bir yurisdiksiya uchun joy qo‘shadigan turli sohalarda qarorlar qabul qilish yekanligini ta’kidlaydi. Ushbu qarorlarni qabul qilish uchun yurisdiksiyalar boshqa yurisdiksiyalarga qaraganda turli yo‘llar bo‘ylab sayohat qilishlariga ruxsat berish uchun zarur bo‘lgan siyosiy va fiskal avtonomiyaga ega bo‘lishi kerak.

Yevropada o‘zini o‘zi boshqarishning rivojlanish tendensiyalarini hisobga olgan holda, o‘zini o‘zi boshqarish oldiga yangi vazifalarni qo‘yish va mahalliy hokimiyatning moliyaviy mustaqilligi bilan bog‘liqligini ko‘rib chiqishni taqozo etadi. Mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlarining avtonomiyasi masalalari hech qachon, masalan, davlatchilikka yo‘naltirilgan muxtoriyat masalalari kabi taxminlar va maqsadlarga bog‘liq bo‘lishi mumkin emas. Mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlarining avtonomiyasining ilmiy asoslarini topish va belgilash mahalliy o‘zini o‘zi boshqarish organlarining moliyasi, xususan, qonun hujjatlarida belgilangan moliyaviy mustaqillik kontekstida ham bog‘lanishi, tahlil qilinishi va diagnostika qilinishi kerak.

Yuqoridagi mamlakatlar tajribasidan ko‘rinadiki, mahalliy budjetlarning moliyaviy barqarorligini ta’minlashda quyidagi asosiy omillar hal qiluvchi rol o‘ynaydi: birinchidan, fiskal mustaqillik darajasi va soliq siyosatining samaradorligi; ikkinchidan, fiskal tenglashtirish va grant mexanizmlarining mavjudligi; uchinchidan, ochiqlik va shaffoflikni ta’minlovchi axborot tizimlarining rivojlanganligi; to‘rtinchidan, natijaviylik va samaradorlikka asoslangan yondashuvlar; va beshinchidan, xalqaro moliyaviy institutlar bilan samarali hamkorlik. Ushbu omillarni uyg‘unlashtirish orqali har qanday mamlakat o‘zining mahalliy moliyaviy tizimini mustahkamlab, hududiy rivojlanish va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlay oladi.